

Modül (öneri) No	205
Öğrenme Alanı (Temel konu)	Mezhepler
Modül (Alt konu)	Mezheplere olan İhtiyaç
Öğrenme Çıktıları (Amaçlar)	• Mezhep kavramını, dinin teferruat kısmında insanların ihtiyaçlarına göre şekillenen ilmi ekoller olarak tanımlar. • Sahih mezheplerin (İmam-ı Azam ve İmam-ı Şafii gibi) varlık sebebinin insanların sosyal yapısı, mizaçları ve yaşam tarzlarındaki farklılıklar olduğunu kavrar. • Bir meselenin farklı mezheplerde farklı hükümler almasının, bir ilacın farklı hastalara göre değişmesi gibi "ayn-ı hak ve mahz-ı hikmet" olduğunu idrak eder.
Süre	40'
Seviye	Seviye-2
Yöntem ve Teknik-Etkinlik	• Beyin Fırtınası: Bir grup insanın eleştiri olmadan kısa sürede "Mezhep nedir ve neden ihtiyaç vardır?" sorusuna çok sayıda özgün çözüm üretmesidir. • Sınıflama: Mezheplerin farklı hükümlerini (Şafii ve Hanefi örnekleri gibi) sosyal çevre ve yaşam şartları kategorileri altında organize etmektir.
Materyal ve Teknoloji	Risale-i nur külliyatından metinler, hadisler
İşleniş/Öğrenme-öğretme süreci	Giriş: İhtiyaçların Çeşitliliği (Beyin Fırtınası) • Tahtanın ortasına "MEZHEP" yazılır. • Öğrencilere; "Mezhep deyince aklınıza gelen ilk şeyler nelerdir?" ve "İnsanlar neden tek bir mezhepte toplanmamış olabilir?" soruları yöneltilir. • Uygulama: Fikirler eleştirilmeden tahtaya listelenir. Mezheplerin; mevsimlerin değişmesiyle elbiselerin değişmesi veya hastaya göre ilacın değişmesi gibi bir ihtiyaçtan doğduğu vurgulanır. Gelişme: Hakikatin Çeşitliliği (Sınıflama ve temsil) • Su Temsili: Metindeki "beş mizaçlı hasta ve su" örneği anlatılır. Birine vacip, birine haram olan suyun, beş durum için de "hak" olduğu açıklanır. • Sınıflama Etkinliği: Öğrenciler gruplara ayrılır. İmam-ı Şafii ve İmam-ı Azam'ın içtihatları şu kategorilere göre sınıflandırılır:

	○ Sosyal Çevre: Köylülük ve bedevilik (Şafii)- Şehirlilik ve medeniyet (Hanefi). ○ İbadet Şekli: İmam arkasında Fatiha okuma (Şafii)- İmamın okumasını yeterli görme (Hanefi). ○ Temizlik ve Abdest: Kadına temasla abdestin bozulması (Şafii)- Bozulmaması (Hanefi). Sonuç: Bir Mektebin Talebeleri • Beşerin ekseriyeti bir mektebin talebesi gibi aynı seviyeye gelirse mezheplerin birleşebileceği, fakat şu anki halin buna müsaade etmediği belirtilerek ders bitirilir.
Ölçme ve Değerlendirme	Bulmaca Oluşturma ve Doğru-Yanlış: • Bulmaca Oluşturma: Öğrencilerden metindeki anahtar kavramlarla (Şeriat, Teferruat, Maslahat, Azimet, Ruhsat) ilgili özgün bir bulmaca hazırlamaları istenir. • Doğru-Yanlış Etkinliği: Renkli kartlarla hızlı bir değerlendirme yapılır: ○ "Mezheplerin farklı olması hakikatin parçalanması demektir." (Yanlış). ○ "Mizaçlara göre ilaçların değişmesi gibi mezhepler de mizaçlara göre değişir." (Doğru). ○ "İmam-ı Şafii'ye göre kadına temasla abdestin bozulması, köylü ve amele tarzı hayat sürenler için bir settir." (Doğru).
İlişkili metinler	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ¹ Hatime Asırlara göre şeriatlar değişir; belki bir asırda kavimlere göre ayrı ayrı şeriatlar, peygamberler gelebilir ve gelmiştir. Hatemü'l-Enbiyadan sonra, Şeriat-ı Kübrası her asırda, her kavme kâfi geldiğinden, muhtelif şeriatlara ihtiyaç kalmamıştır. Fakat teferruatta bir derece ayrı ayrı mezheplere ihtiyaç kalmıştır. Evet, nasıl ki mevsimlerin değişmesiyle elbiseler değişir, mizaçlara göre ilâçlar tebeddül eder; öyle de, asırlara göre şeriatlar değişir, milletlerin istidadına göre ahkâm tahavvül eder. Çünkü ahkâm-ı şer'iyenin teferruat kısmı ahvâl-i beşeriye bakar, ona göre gelir, ilâç olur.

¹ Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Enbiya-i salife zamanında tabakât-ı beşeriye birbirinden çok uzak ve seciyeleri hem bir derece kaba, hem şiddetli ve efkârca ibtidâî ve bedeviyete yakın olduğundan, o zamandaki şeriatlar, onların hâline muvafık bir tarzda, ayrı ayrı gelmiştir. Hatta bir kıt’ada, bir asırda ayrı ayrı peygamberler ve şeriatlar bulunurmuş. Sonra, Âhirzaman Peygamberinin gelmesiyle, insanlar, güya ibtidâî derecesinden idadiye derecesine terakkî ettiğinden, çok inkılâbât ve ihtilâtât ile, akvam-ı beşeriye bir tek ders alacak, bir tek muallimi dinleyecek, bir tek şeriatla amel edecek vaziyete geldiğinden, ayrı ayrı şeriata ihtiyaç kalmamıştır, ayrı ayrı muallime de lüzum görülmemiştir. Fakat tamamen bir seviyeye gelmediğinden ve bir tarz-ı hayat-ı içtimaiyede gitmediğinden, mezhepler taaddüd etmiştir. Eğer beşerin ekseriyet-i mutlaka bir mekteb-i âlînin talebesi gibi, bir tarz-ı hayat-ı içtimaiyeyi giyse, bir seviyeye girse, o vakit mezhepler tevhid edilebilir. Fakat bu hâl-i âlem, o hale müsaade etmediği gibi, mezahib de bir olmaz.

Eğer desen: “Hak bir olur. Nasıl böyle dört ve on iki mezhebin muhtelif ahkâmları hak olabilir?”

Elcevap: Bir su, beş muhtelif mizaçlı hastalara göre nasıl beş hüküm alır, şöyle ki: Birisine, hastalığının mizacına göre, su, ilâçtır; tıbben vacibdir. Diğer birisine, hastalığı için zehir gibi muzırdır; tıbben ona haramdır. Diğer birisine, az zarar verir; tıbben ona mekruhtur. Diğer birisine, zararsız menfaat verir; tıbben ona sünnettir. Diğer birisine, ne zarardır, ne menfaattir, afiyetle içsin; tıbben ona mübahtır. İşte hak burada taaddüd etti. Beşi de haktır. Sen diyebilir misin ki, “Su yalnız ilâçtır, yalnız vacibdir, başka hükmü yoktur”?

İşte bunun gibi, ahkâm-ı İlâhiye, mezheplere, hikmet-i İlâhiyenin sevkiyle ittiba edenlere göre değişir; hem hak olarak değişir ve her birisi de hak olur, maslahat olur.

Meselâ, hikmet-i İlâhiyenin tensibiyle İmam-ı Şafî’ye ittiba eden, ekseriyet itibarıyla Hanefilere nisbeten köylülüğe ve bedevîliğe daha yakın olup, cemaati bir tek vücut hükmüne getiren hayat-ı içtimaiye de nâkıs olduğundan, her biri bizzat dergâh-ı Kâdiü’l-Hâcât’ta kendi derdini söylemek ve hususî matlubunu istemek için imam arkasında Fatihâ’yı birer birer okuyorlar. Hem ayn-ı hak ve mahz-ı hikmettir. İmam-ı A’zam’a ittiba edenler ekseriyet-i mutlaka itibarıyla, İslâmî hükûmetlerin ekserisi o mezhebi iltizam etmesiyle, medeniyete, şehirliliğe daha yakın ve hayat-ı içtimaiyeye müstaîd olduğundan, bir cemaat bir şahıs hükmüne girip, bir tek adam umum namına söyler; umum, kalben onu tasdik ve rabt-ı kalp edip, onun sözü umumun sözü

hükmüne geçtiğinden, Hanefî mezhebine göre imam arkasında Fatiha okunmaz. Okunmaması ayn-ı hak ve mahz-ı hikmettir.

Hem meselâ, madem şeriat tabiatın tecavüzatına set çekmekle onu tadil edip nefs-i emmâreyi terbiye eder; elbette ekser etbari köylü ve nimbedevî ve amelelikle meşgul olan Şafî mezhebine göre, “Kadına temas ile abdest bozulur, az bir necaset zarar verir.” Ekseriyet itibarıyla hayat-ı içtimaiyeye giren, nimmedenî şeklini alan insanlar ittiba ettikleri mezheb-i Hanefî’ye göre, “Mess-i nisvan abdesti bozmaz, bir dirhem kadar necasete fetva var.”

İşte bir amele ile bir efendiyi nazara alacağız. Amele, tarz-ı maişet itibarıyla, ecnebi kadınlarla ihtilâta, temasa ve bir ocak yanında oturmaya ve mülevves şeylerin içine karışmaya mübtelâ olduğundan, sanat ve maişet itibarıyla, tabiat ve nefs-i emmâresi meydanı boş bulup tecavüz edebilir. Onun için şeriat onların hakkında, o tecavüzata set çekmek için “Abdest bozulur, temas etme; namazını ibtâl eder, bulaşma” manevî kulağında bir sadâ-i semavî çınlattırır. Amma, o efendi, namuslu olmak şartıyla, âdât-ı içtimaiyesi itibarıyla, ahlâk-ı umumiye namına, ecnebi kadınlara temasa mübtelâ değil, mülevves şeylerle nezafet-i medeniye namına kendini o kadar bulaştırmaz. Onun için şeriat, mezheb-i Hanefî namıyla ona şiddet ve azimet göstermemiş, ruhsat tarafını gösterip hafifletmiştir. “Elin dokunmuş ise, abdestin bozulmaz; hicap edip, kalabalık içinde su ile istinca etmemenin zararı yoktur, bir dirhem kadar fetva vardır” der, onu vesveseden kurtarır.

İşte denizden iki katre, sana misal... Onlara kıyas et. Mizan-ı Şa’ranî mizanıyla, şeriat mizanlarını bu suretle muvazene edebilirsen, et.

(Sözler, s. 548-550, Yeni Asya Neşriyat, Nisan-2023)

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ³

² Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Sen herşeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın (Bakara Suresi: 32.)

³ Duaları şu sözlerle sona erer: “Ezelden ebede kadar her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur” (Yunus Suresi: 10.)

